

Orsolya Žagar Szentesi

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

ozagar@ffzg.hr

Aspektnost u mađarskom – uloga objekta u formiranju rečeničnog aspekta

Nakon uvoda u kojemu se razmatraju temeljne razlike u modelima izražavanja aspektnog značenja rečenice u raznim skupinama jezika (onih s „razvijenim aspektnošću“ poput slavenskih, kao i onih bez sustavnih gramatičkih izraza aspektnosti poput germanskih), rasprava daje sažet pregled o svim važnim komponentama izražavanja rečeničnog aspekta u mađarskom jeziku. Pritom se detaljno opisuje funkcija prefiksacije u tom jeziku, te se ustanovljuje da unatoč tome što je uloga mađarskih prefikasa umnogome slična ulozi prefikasa u slavenskim jezicima (npr. postizanje svršenoga značenja), prefiksi ipak nisu jedina sredstva za postizanje svršenoga vida na razini rečenice. U drugom dijelu rasprave fokus se prebacuje na kompozicionalni način izražavanja aspekta, te se govori o perfektivizatorskoj ulozi raznih predikatnih dopuna u mađarskom. Od njih iscrpno se razmatra uloga raznih vrsta objekata, s posebnim pogledom na razliku rezultativnih objekata i objekata usmjerenja, od kojih oni prvi mogu i bez prefikasa ostvariti svršeno značenje. Sličnu perfektivizatorsku ulogu nose i količinski atributi nekih objekata u izvjesnim sklopovima, pri čemu prefiks ponovno nije nužan element uz glagol. U radu se također razmatra i nekoliko drugih logičkih i pragmatičkih čimbenika koji u mađarskim rečenicama često reguliraju aspektnost – među njima neki modeli obavijesnoga ustrojstva (tzv. fokusnost rečenice), kao i odnosi određenosti objekta (izražene određenim članom).

Ključne riječi: mađarski jezik, aspektnost, glagolski vid, teličnost, objektna dopuna

1.

O pćepoznato je da se slavenski jezici, u odnosu na mnoge druge jezike, ističu po tome što je u njima glagolski vid jedna od temeljnih gramatičkih kategorija samoga glagola, s obzirom na to da u njima najveća većina glagola već svojim morfološko-tvorbenim rječničkim oblikom izriče neke informacije o unutrašnjem vremenskom tijeku glagolske radnje ili o govornikovu pogledu na vremensko ustrojstvo situacije. Prema tom se kriteriju glagoli u slavenskim jezicima pojavljuju u opozicijskim parovima u kojima jedan ili oba člana imaju svoj prepoznatljiv tvorbeni formant i/ili prefiks za određeno vidsko značenje (svršeno ili nesvršeno). Ovakav način

izražavanja aspektnosti koji se odražava već u osnovnome morfološkom obliku glagola i temelji se na njegovu vidskom značenju često zovu i „slavenskim aspektom” (npr. Kiefer 2006: 13). Budući da je konceptualizacija vremenskoga tijeka ili ustrojstva radnje univerzalno ukorijenjena u ljudskom razmišljanju, informacije o vremenskom ustroju događaja, dakako, moraju se moći izražavati i na drugim jezicima. Međutim, jezično profiliranje tih predodžbi može se razlikovati od jezika do jezika. Za razliku od slavenskih jezika, u većini drugih – tako i u mađarskome – spomenute informacije o vremenskom ustroju radnje ne dobivaju jasno prepoznatljiv morfološki izraz u samom glagolu, nego se u njima aspektnost pojavljuje vrlo često kao modularna kategorija, pa se spomenute informacije sastoje od raznih jezičnih i strukturnih, a dijelom i izvanjezičnih čimbenika koji sudjeluju u oblikovanju rečeničnoga značenja. Zato se u mnogim jezicima o aspektnosti govori prije svega kao o semantičkoj, leksičko-sintaktičkoj, katkad i kao pragmatičkoj kategoriji.¹

Istraživanju aspektnosti na planu neslavenskih jezika snažan je polet dao sredinom dvadesetoga stoljeća filozof mađarskoga podrijetla Zeno Vendler (1967) svojom klasifikacijom radnji utemeljenoj na ontološkoj kategorizaciji predikatnih izraza poznatoj još od Aristotela, odnosno sanskrtskih gramatičara (Kiefer 2006: 260). Prema Vendleru glagoli već samim svojim imanentnim (leksičkim) značenjima kodiraju određene tipove događajnih struktura, a prema kojima se predikatni izrazi mogu podijeliti u četiri temeljna razreda – glagoli stanja (eng. *states*), glagoli radnje (eng. *activities*), glagoli ostvarivanja (eng. *accomplishments*) i glagoli postignuća (eng. *achievements*). Po Vendlerovu polazištu izražavanje informacija o vremenskom tijeku radnje pripisuje se strogo semantici glagola, pa se aspektnost kod njega pojavljuje prije svega kao leksička kategorija (Hamm-Bott 2016). Ovaj tip izražavanja aspektnosti literatura obično oprimjeruje germanskim jezicima koji se često zovu i „neaspektnim jezicima“, budući da se u njima aspekt ne artikulira kroz prepoznatljiv formalno-gramatički označitelj, osobito ne unutar glagolske morfologije (za razliku od slavenskih jezika sa zadanim formantima za tvorbu vidskih parova glagola). Premda literatura (Comrie 1976: 94, Jászay 1993: 64) slavenske i germanske jezike smješta na radikalno suprotne strane po izrazu aspekta (pojednostavljeno gledano, u prvim je ona gramatička kategorija, u potonjima leksičko-semantička), ipak kod obiju skupina jezika vidska jezgra rečenice usredotočena je u samom glagolu ili glagolskom izrazu.

¹ Dakako, ni u slavenskim jezicima aspekt nije isključivo samo morfološka kategorija, jer dobiva dodatne izraze i na već spomenutim razinama rečenice – semantičkoj i sintaktičkoj (Vinogradov 1986: 410, citira ga Péter 2008: 2, Čilaš Mikulić – Novak Milić 2013: 48–50), ali su morfološko-tvorbeni segmenti glagola kao nositelji njegova vidskoga značenja ipak primarna indikacija za ukupnu aspektnu vrijednost rečenice.

Međutim, u brojnim drugim jezicima – a jedan je od njih i mađarski – u formiranju aspektne slike događaja osim glagola sudjeluje još niz drugih jezičnih čimbenika u rečenici, pa se prema tome pitanje aspektnosti proteže vrlo često i na leksičko-sintaktički plan cijele rečenice, čineći nadleksičku superkategoriju (Pete 2007: 351), odnosno čitavo funkcionalno-semantičko polje u njoj. Između slavenskih i germanskih jezičnih skupina, kao dviju radikalno različitih po izrazu aspektnosti, većina je ostalih jezika u tom pogledu raspršena po širokoj skali. To znači i da jezici obično nisu „čisti tipovi“ po načinu profiliranja aspektnosti, nego u njima na različite načine sudjeluju i kombiniraju se drugi morfološki, leksičko-sintaktički i ini pokazatelji unutrašnje vremenske strukture radnje (npr. red riječi). Za osvjetljavanje pozicije mađarskoga u tom kontekstu znakovit je prijedlog mađarskoga jezikoslovca i aspektologa Lászla Jászayija (1993: 64–69) za klasificiranje jezika po stupnju gramatikaliziranosti izražavanja vidsko-aspektnoga značenja, pri čemu on razlikuje tri skupine jezika. U prvu osim slavenskih jezika uvrštava baltičke i semitske jezike, kao i gruzijski; oni predstavljaju čiste primjere za postojanje morfoloških opozicija perfektivnih i imperfektivnih oblika, tj. za visok stupanj gramatikaliziranosti vidskoga značenja. U drugu skupinu ulaze jezici u kojima izražavanje aspektnosti nije potpuno u domeni glagolske morfologije, nego se širi i na druge leksičke komponente rečenice, te u kojima je obično obilježen samo jedan od dvaju aspekata. Ti jezici, dakle, ne raspolažu čvrsto izgrađenim sustavom vidskih parova glagola. Osim engleskoga i turskoga tu Jászay uvrštava i mađarski jezik (kao jedini iz ugrofinske porodice), zatim neolatinke jezike, kao i lovarski dijalekt romskoga jezika. U trećoj skupini nalaze se jezici u kojima aspektno značenje nije označeno nikakvim morfemskim elementom, nego se ono iščitava iz pojmovno-značenjskih obilježja leksičkih elemenata, i to ne nužno samo onih glagolskih. Ovakvi bi bili finski i estonski, donekle i laponski, a i mnogi germanski jezici poput njemačkoga, nizozemskoga i skandinavskih jezika.²

Upravo zato daljnjem je raspletanju pojave aspektnosti u nizu jezika (tako i u mađarskom) koji se ne mogu karakterizirati ni „slavenskim vidom“ ni leksičko-semantičkim tipom aspektnosti tipičnim za germanske jezike velik polet dao sedamdesetih godina nizozemski lingvist Henk Verkuyl (1972). Na tragu novogramatičarske tradicije on je svoje istraživanje usmjerio na različite vremenske, pa i druge, dopune propitujući njihovu sposobnost pridruživanja pojedinim glagolima s određenom vremenskom strukturom događaja. Verkuyl je među ostalim detaljno opisao ulogu raznih tipova vremenskih modifikatora u dodatnom profiliranju aspektne slike situacije; ističući, naprimjer, da imperfektivni glagoli mogu stajati samo s durativnim priložnim oznakama za vrijeme, dok npr. svršeni

² Sličnu tipologiju jezika po aspektualnosti uspostavio je i Bernard Comrie, smjestivši mađarski u sličnu poziciju kao i Jászay (Comrie 1976:94), to jest između slavenskih i germanskih jezika.

rezultativni glagoli iste vremenske modifikatore isključuju.³ Premda i ovaj način razmatranja vremenske strukture događaja u suštini ostaje na semantičkoj razini, ipak se – time što se kod Verkuyla novo svjetlo baca na glagolske dopune – aspektnost prvi put spominje kao rečenična kategorija (a ne samo glagolska, tj. morfološka ili leksička). Ovime se u aspektologiji uvodi nov pojam tzv. kompozicionalnoga načina izražavanja aspekta, pri čemu se dakle vremensko ustrojstvo situacije sastavlja kao kompozitum vremensko-strukturnoga značenja glagola i s njim kompatibilnoga značenja vremenskih i drugih dopuna. Upravo se tragom Verkuylovih istraživanja stvorio prikladan okvir za opis izražavanja aspektnosti kod takvih jezika u kojima se ta kategorija ne sužava na sam glagol (bilo morfološki, bilo leksički). S obzirom na to da u mađarskom na tom planu slično važnu ulogu dobivaju razne predikatne dopune, i mađarska aspektološka istraživanja mogu puno zahvaliti Verkuylovoj kompozicionalnoj teoriji. Na tragu Verkuylove ideje o kompozicionalnom načinu profiliranja unutrašnjega vremenskoga ustrojstva rečenice mađarski lingvist Ferenc Kiefer pobliže se bavio ulogama raznih glagolskih dopuna u oblikovanju rečeničnoga aspekta u mađarskome (Kiefer 2006: 49–67), a njegove osnovne teze daljnjim nijansama nadogradili su Szili (2000) i Péter (2008).

3.

Da bismo mogli opisati ulogu raznih predikatnih dopuna u mađarskim rečenicama u formiranju događajne strukture, moramo najprije u osnovnim crtama protumačiti na kojim sredstvima dominantno počiva izražavanje aspektnosti u tom jeziku.

3.1.

Iz dosada rečenoga vidljivo je da je u mađarskome aspektnost općenito bitno manje gramatikalizirana u odnosu na slavenske jezike. Glagoli u leksikonu nisu pohranjeni u sustavu vidskih opozicijskih parova, niti postoje sustavno upotrebljavani gramatički označitelji bilo jednoga ili drugoga aspekta u glagolskoj paradigmi.⁴

³ Dakako, takva „sročnost“ između vidskoga značenja glagola i vremenskih modifikatora strogo se provodi i u slavenskim jezicima, kao i u mađarskom: *Cijeli dan čistili su stubište. / Egész nap takarították a lépcsőházat.* vs. * *Za dva sata čistili su stubište. / *Két óra alatt takarították a lépcsőházat.* U prvim su rečenicama vremenski modifikator *cijeli dan* kao i mađarski ekvivalent *egész nap* u skladu s nesvršenim glagolom *čistiti*, dok u drugim rečenicama izrazi *za dva sata* i *két óra alatt* nisu jer su to modifikatori sa završnom točkom koji traže svršeni glagol. Zato su druge po redu rečenice označene sa zvjezdicom negramatične.

⁴ Doduše, postoji par tvorbenih sufikasa s međusobno suprotnim značenjima semelfaktiva i iterativa (npr. *csörren* 'jednom zazveketati' ~ *csörög* 'zveketati'; *koppan* 'jednom kucnuti, lupnuti' ~ *kopog* 'kucati', 'lupati') koji nas mogu podsjećati na vidske parove slavenskih jezika, međutim, ovdje se jasno radi o različitim glagolskim oblicima po akcionalnosti, a ne po vidu. Krug tako izvedivih oblika prilično je uzak u mađarskom, navedene parove nalazimo obično među

Ako u jednom glagolskom obliku neki tvorbeno-morfološki segment i upućuje na jedan od aspekata (npr. glagolski prefiks ili nastavak za neku akcionalnost), drugi mu parnjak po aspektu može biti neoznačen. I premda je aspektnost u mađarskome u velikoj mjeri i rečenična, a ne samo leksička kategorija – po tomu što je formiraju jezični čimbenici na raznim razinama jezika, odnosno njihov međusobni raspored (npr. red riječi), treba istaknuti da su u osnovi glagoli ti koji određuju temeljnu aspektnu usmjerenost rečenice. Oni to mogu činiti, s jedne strane, svojim imanentnim rječničkim značenjem: npr. glagol *dönt* 'odlučiti' bez ikakva formanta za svršenost znači rezultativnu perfektivnu radnju, i nema vidskoga parnjaka poput oblika *odlučivati* u hrvatskom; s druge strane, glagol *varr* 'šivati' izražava trajnu, imperfektivnu radnju – uz to da, opet, nema paralelnoga svršenog oblika za smisao 'šiti'. (Po ovim primjerima, dakle, aspektnost u mađarskom može biti i leksička kategorija.) S druge strane, mađarski glagoli mogu upućivati na aspekt i svojim tvorbenim obilježjima kao što je prefiksacija (*megír* 'napisati' ~ *ír* 'pisati' ili derivacija po akcionalnosti (*ír* 'pisati' ~ *írogat* 'pisuckati'), što donekle približava mađarski aspektni sustav vidskim parovima u slavenskim jezicima. Time želimo reći da je u mađarskom u jednom segmentu glagola također moguće uspostaviti aspektne parove, s tom razlikom – u odnosu na slavenske glagole – da se ti parovi isključivo dobivaju prefiksacijom, i to tako da se uglavnom neoznačenom imperfektivnom obliku dodaje prefiks kao perfektivizator. Treba spomenuti da gotovo polovica glagolskoga fonda nije raspoređena po aspektnim parovima (Keszler 2000: 83), nego se pojedini koncepti radnje profiliraju ili samo kao perfektivni (*győz* 'pobijediti', s tim da nema 'pobjeđivati') ili samo imperfektivni oblik (*aggódik* 'brinuti se', a nema 'zabrinuti se'). Jedan uzak krug glagola i u mađarskome jest dvovidan (*modernizál* 'modernizirati', *államosít* 'nacionalizirati' i sl.).

Bitna je razlika u odnosu na slavenske jezike u tome što temeljnu aspektnu vrijednost glagola uvelike mogu modificirati, pa i okrenuti u suprotnost, razni rečenično-sintaktički ili rečenično-semantički čimbenici, što uključuje niz različitih vrsta dopuna, kao i neke njihove pojmovne oznake (npr. objekt koji nastaje uslijed radnje vs. objekt koji je postojao i prije radnje). Red riječi i određenost objekta prijelaznih glagola također umnogome mogu modificirati ukupnu aspektnu sliku rečenice u odnosu na temeljnu aspektnu/vidsku vrijednost samoga glagola.

3.2.

Unutar ugrofinske skupine mađarski je jedinstven po tome što u postizanju vidsko-aspektnoga značenja glagola, pa i rečenice, presudnu ulogu imaju glagolski

onomatopejskim glagolima, te postoje među glagolima određenih tipova kretanja ili promjene položaja (*szökken* 'skoknuti jednom, naglo' ~ *szökdel* 'skakutati'), a takva tvorba nije predvidljiva niti paradigmatska.

prefiksi.⁵ Ta karakteristika donekle približava aspektni tip mađarskoga slavenskim jezicima: postoje i pretpostavke da na izgradnju danas vrlo bogata prefiksalnoga fonda, kao i na rastuću ulogu prefikasa kao perfektivizatora tijekom povijesti (zamjetnu već od staromađarskoga razdoblja) znatan su utjecaj imali upravo okolni slavenski jezici (Pátrovics 2002: 488).

Ipak, uz vrlo malen broj iznimaka, prefiksacijom se u mađarskom dobiva samo perfektivno značenje, što znači da jednom prefigurirani glagoli mogu samo vrlo rijetko imati imperfektivno značenje.⁶ Nasuprot tome, u slavenskim jezicima prisutnost prefiksa ne definira nužno glagolski vid, nego ona dopušta oba aspekta: bilo zato što je riječ o vidskom paru nastalom sekundarnom imperfektivizacijom (poput parova *upisati* ~ *upisivati*, *isprati* ~ *ispirati*), bilo zato što je prefiks leksikalizacijom ugrađen u temeljno značenje glagola (npr. *smisliti* ~ *smišljati*, *prevesti* ~

⁵ Mađarski se već samim time ističe u odnosu na njemu srodne jezike što u njemu uopće postoje prefiksi. Naime, donekle slične prefikse kao u mađarskom unutar ugrofinske skupine nalazimo još samo u genetski najbližem hantijskom i mansijskom jeziku (Honti 1984: 84), dok naprimjer estonski i finski nemaju izgrađen prefiksalni sustav, ali u njima glagoli povremeno mogu formirati tješnje spojeve s nekim priložnim izrazima. Shodno tome, aspekt se u mađarskom nemalim dijelom temelji na prefiksaciji, dok se u srodnim jezicima on više izražava pomoću vrlo nijansirana sustava glagolskih vremena. Usporedo s tim, u mađarskom se postupnom izgradnjom sustava prefikasa od početka staromađarskoga razdoblja tijekom stoljeća bitno reducirao nekad vrlo bogat sustav glagolskih vremena.

⁶ Prisutnost prefiksa u jednom glagolskom izrazu može dopustiti imperfektivno značenje uglavnom na dva načina. Prvo, postoji ograničena skupina prefiguriranih, a nesvršenih glagola: jedan su dio njih glagoli stanja (*elbír* 'podnositi', *kinéz* 'izgledati', *eláll* [jelo] 'trajati, stajati nepokvaren', *elvan* [živo biće] 'biti bez nekih promjena, biti relativno dobro' i sl.). Drugi su dio malobrojni glagoli s prefiksom *el-* ('od-') koji nekad ima durativno značenje kao npr. *elnéz* 'dugačko gledati nešto', *eljátsszik* 'igrati se (mirno, nesmetano)'. Dakako, taj prefiks ima brojne semantičke funkcije izvedene od koncepta 'udaljavanje', a u većini njih rezultira perfektivnim značenjem izraza. Durativni karakter ovih izraza najvećim dijelom proizlazi iz samoga osnovnoga semantičkoga sadržaja temeljnih glagola i prefiks samo pojačava takvo njihovo značenje. Uz to smisao trajnosti radnje mogu dodatno naglašavati razni akcionalni derivacijski sufiksi kao što je iterativ *-gat/-get* (*elnéz* ~ *elnézeget* 'pomalo nadugačko gledati'). Druga mogućnost za dobivanje nesvršenoga značenja prefiguriranih glagola jest postponiranje prefiksa čime se kod jednoga dijela glagola postiže tzv. progresivni aspekt koji predstavlja specifičan slučaj nesvršenosti pri čemu se progresivna radnja odvija paralelno s radnjom u referencijalno vrijeme ((svr.) *Amikor lement, kinyitotta...* 'kad je *sišao*, otvorio je...' ~ (prog.) *Amikor ment le, azon gondolkozott...* 'dok je *silazio* razmišljao je o tome...'; pritom je raščlamba glagola *leмент* ovakva: *le-* je prefiks značenja 'prema dole', a *ment* je perfekt 3. sg. glagola 'ići'). Progresivna izvedba postponiranjem prefiksa moguća je samo kod takvih sklopova čije je značenje prozirno i gdje osnovni pojmovni karakter glagola uopće dopušta interpretaciju kao trajne radnje. Tako naprimjer rezultativni ili trenutni glagoli ne dopuštaju progresivnu izvedbu na taj način. (U mađarskom se većina prefikasa može prebaciti u poziciju iza glagola; po tome njihovo ponašanje podsjeća na prefikse i prefiksoide u njemačkom jeziku, s tim da su uvjeti i pravila takve transformacije bitno različiti. Odvajanje prefiksa u mađarskom ima nekoliko funkcija (obilježeno obavijesno ustrojstvo rečenice, postizanje progresivnosti radnje itd.), a nekad je posljedica automatskih gramatičkih pravila (npr. kod negacije predikata, kod imperativa).

prevoditi, narediti ~ naređivati). U navedenim hrvatskim glagolskim parovima vid-sku razliku ne čine prefiksi, nego umetanje glagolskoga formanta (npr. *-iva-*) ili/i fonološko-tvorbeno izmjenjivanje (glasovne promjene) u samom korijenu. Takvih morfonoloških sredstava označavanja vida u mađarskome nema, pa se prema tome može reći da glagoli u mađarskome posreduju informacije u vidu ponajviše po prisutnosti ili neprisutnosti prefiksa (a prefiksi su pretežito perfektivizatori), ili – u manjoj mjeri – po svom leksičkom značenju (kao što smo ranijim primjerima upozorili na to).

Govoreći o mađarskim prefiksima, treba još napomenuti da se prema suvremenim gramatikama mađarskoga jezika (Korchmáros 2006: 171, Forgács 2004: 245) u njima isprepleću zapravo tri funkcije: označavanje prostorne usmjerenosti radnje, leksička modifikacija temeljnoga značenja glagola (derivacijska funkcija), te označavanje svršenosti (rijetko i nesvršenosti) – što je najmlađa funkcija u čijem su razvoju arealni utjecaji igrali nemalu ulogu. Kronološki razvoj tih funkcija i njihov međusobni odnos u paradigmi prefikasa obradio je Pátrovics (2002).

3.3.

U nastavku članka razmotrit ćemo nekoliko važnih slučajeva kada aspektna vrijednost rečenice ne ovisi o prefiksaciji glagola, niti o imanentnom značenjskom sadržaju samoga glagola. Kao što smo istaknuli u točki 2, tzv. kompozicionalni način izražavanja aspektnosti u mađarskome zauzima velik prostor u označavanju unutrašnje vremenske strukture događaja, pod čim se podrazumijeva određujuća uloga nekih glagolskih dopuna u profiliranju rečeničnoga aspekta (najčešće u smjeru perfektivizacije). Prije nego što u sljedećoj točki detaljno prikazemo na koji način i uz koje dodatne kriterije te glagolske dopune sudjeluju u oblikovanju rečeničnoga aspekta – i bez prisutnosti prefiksa, kratko ćemo se osvrnuti na neke čimbenike koji nisu leksičke naravi, a mogu itekako modificirati aspektno značenje rečenice, suprotno onome što sam glagol indicira svojim temeljnim značenjem, odnosno tvorbenim osobinama. Spomenut ćemo dvije takve pojave: red riječi i rečenični fokus kao izvjesne „nadrečenične“ kategorije koje se međusobno itekako isprepleću.

3.3.1.

Red riječi u mađarskome gramatike obično opisuju kao „slobodan“, pod čim se misli na to da red riječi u tom jeziku manje reguliraju gramatička,⁷ a više pragmatička pravila. Drugim riječima, od zadane skupine riječi govornik prema vlastitoj

⁷ Gramatikom definirana pravila reda riječi u mađarskom su relativno jednostavna. Među njima ima takvih koja se temelje na pripadnosti vrsti riječi (kao što je položaj člana ili pokazne zamjenice koji uvijek prethode označenoj imenici, ili pomoćne riječi za kondicional perfekta *volna* koja uvijek dolazi iza glagola), a neka se naslanjanju na sintaktičku ulogu riječi (npr. atribut prethodi označenoj imenici, određeni tip objekta dolazi ispred glagola i sl.).

komunikacijskoj namjeri može na različite načine posložiti gramatički ispravne rečenice; uz to da svaka konfiguracija nosi drugačije obavijesno ustrojstvo, drugačija informacijska težišta i drugačije presupozicije (što govornik smatra poznatim sadržajem u govornoj situaciji, kako sa svoje tako i sa slušateljeve strane). Dakako, na tom planu ipak postoje određena pravila. Jedno je od najvažnijih da riječ na koju govornik želi staviti poseban logički naglasak u rečenici (ističući ga kao obavijesni vrhunac ili najvažniji dio rečenice) dolazi u poziciju neposredno prije predikata, u tzv. fokusnu poziciju. Od leksičkih jedinica *Péter* 'Petar', *tavaly* 'lani', a *Balatonnál* 'kod Balatona', *nyaralt* 'ljetovao je' možemo gramatički valjane rečenice složiti na nekoliko načina, pri čemu u primjerima masno tipkane riječi, zauzimajući fokusnu poziciju, dobivaju poseban rečenični naglasak:

(1) *Péter tavaly [a **Balatonnál** nyaralt]*.

(2) *Péter [**tavaly** nyaralt] a Balatonnál.*

(3) *Tavaly [**Péter** nyaralt] a Balatonnál.*

(4) ***Nyaralt** Péter tavaly a Balatonnál.*

(5) a) *Tavaly Péter a Balatonnál nyaralt.*

b) *Péter tavaly a Balatonnál nyaralt.*

U rečenici (1) fokus će biti na priložnoj oznaci mjesta (*a Balatonnál* 'kod Balatona'), u rečenici (2) na priložnoj oznaci vremena (*tavaly* 'lani'), dok u rečenici (3) na subjektu (*Péter*). Mogući konteksti tih rečenica jesu ovi: 'Lani je Petar ljetovao **kod Balatona** (a ne na Jadranu).', 'Petar je kod Balatona ljetovao **lani** (a ne prije dvije godine).', i '**Petar** (je bio taj koji) je lani ljetovao kod Balatona (a ne njegova sestra).'

(U uglate zgrade stavljeni su oni sklopovi /dopuna + glagol/ koji nužno moraju ostati zajedno u rečenici da bi spomenuta kontekstualna značenja dolazila do izražaja, dok se svi ostali nenaglašeni leksički elementi relativno slobodno raspoređuju oko toga sklopa – na početku ili na kraju rečenice.)

Rečenica (4) primjer je za tzv. egzistencijalni položaj predikata, jedna od rijetkih konstelacija kada predikat dolazi u čelnu poziciju u rečenici. Funkcija je toga položaja predikata dati dodatni naglasak činjenici da je doista došlo do situacije koju prikazuje predikat, nešto poput '(istina je da) je Petar lani ljetovao kod Balatona', ili '(itekako da je) Petar ljetovao lani kod Balatona', ili '(bilo je primjera za to da) je Petar ljetovao lani kod Balatona', itd. Primjeri pod brojem (5a) i (5b) moguće su konfiguracije neutralnih (nefokusiranih) rečenica. Gledajući rečenicu (5b), uočavamo da se red riječi u njoj poklapa s redom riječi u rečenici (1). To pokazuje da u mađarskom određeni tip reda riječi nefokusiranih rečenica – uz drugačiju rečeničnu intonaciju i prozodiju u usmenoj produkciji – dopušta i interpretaciju kao fokusirane rečenice.⁸

⁸ U pisanoj komunikaciji, naravno, takvu mogućnost nemamo. Tada fokusiranost riječi u predpredikatnoj poziciji mogu signalizirati samo kontekst ili situacija.

Vraćajući se na pitanje aspektnosti, istaknimo da u mađarskom postoji način da određeni tip fokusiranosti rečenici daje svršeno značenje, i to bez ikakva drugoga perfektivizatora poput prefiksa. Pogledajmo ove rečenice:

- (6) a) *Judit süttötte a húst, amikor megjöttek a vendégek.* 'Judit je (upravo) pekla meso kad su gosti stigli.'
b) *Géza írta a levelet, amikor megszólalt a telefon.* 'Géza je (upravo) pisao pismo kad je telefon zazvonio.'
c) *Andrea kötötte a salát, amíg a gyerekek játszottak.* 'Andrea je plela šal dok su se djeca igrala.'
- (7) a) [*Judit süttötte*] *a húst, azért ilyen finom!* 'Meso je ispekla Judit, zato je tako fino.'
b) [*Géza írta*] *a levelet, nem Judit.* 'Pismo je napisao Géza, a ne Judit.'
c) [*Andrea kötötte*] *a salát, látszik rajta.* 'Šal je isplela Andrea, vidi se na njemu.'

U svih šest rečenica vidimo identičan red riječi na relaciji subjekt, predikat i objekt – podcrtane su jedinice neprefigurirani glagoli i tzv. određeni objekti (imennice s određenim članom *a*). Subjekti u rečenicama (6a), (6b) i (6c) su neutralni, nenaglašeni, i kao takvi mogli bi stajati i nakon podcrtanih konstrukcija 'glagol + objekt'. Iz tumačenja na hrvatskom zaključujemo da te rečenice svoje događaje aspektuiraju kao nesvršene (progresivne). Međutim, čim se subjekti stave u fokusiranu konstelaciju, to jest učvrste svoj položaj pred predikatom (na to upućuju uglate zgrade), te se izgovaraju s posebnim naglaskom – kao što to prikazuju rečenice od (7a) do (7c), fokusiranost subjekta okrenut će aspektlnu vrijednost rečenice u svršenu, i to bez prisutnosti glagolskoga prefiksa kao perfektivizatora. Stavljanje u fokusnu poziciju drugih glagolskih dopuna također može imati perfektivirajući učinak na rečenicu. Svakako treba dodati da se ovakav učinak svršenosti postiže samo u slučaju glagola koji izražavaju radnju uslijed koje objekt nastaje ('pisati', 'šivati', 'crtati', itd.) ili koji čine objekt radnje pristupačnim, prisutnim ('donijeti', 'ispeći', 'brati', itd.). Drugo je ograničenje u vezi s gornjim rečenicama to što je u rečenicama (6a), (6b) i (6c) radnja progresivna zbog prisutnosti određenoga člana (*a* ili *az*) ispred objekta, a ako taj član zamijenimo za neodređeni *egy* 'jedan' (*egy húst, egy levelet, egy salát*), rečenice pod (6) bit će svršenoga značenja, jednako kao i sve tri rečenice pod (7).

3.3.2.

Mijenjanje reda riječi na određene načine također može izazvati variranje aspektne slike radnje. O promjeni pozicije glagolskoga prefiksa iza glagola (postponirani položaj) govorili smo već u bilješki 7, gdje smo istaknuli da je kod velikoga dijela prefiguriranih glagola postponiranjem prefiksa radnju svršenoga aspekta moguće prebaciti u nesvršeni aspekt, i to progresivnoga karaktera (*amikor lement* 'kad je sišao' ~ *amikor ment le* 'kad/dok je silazio'). Drugi čimbenik u vezi s redom riječi o kojemu može ovisiti aspekt rečenice jest položaj neodređenoga objekta (označen

neodređenim članom *egy*) u odnosu na glagol. U skladu s prije spomenutom slobodom reda riječi u mađarskome, takav objekt može gramatički prihvatljivo stajati bilo ispred, bilo iza glagola. Međutim, aspektna slika radnje u tim situacijama neće biti identična, kao što je vidljivo iz ovih primjera:

(8) *Kati rajzolt egy házat, aztán kiszínezte és kívágta.* 'Kati je nacrtala kućicu, zatim ju je obojala i izrezala.'

(9) *Kati egy házat rajzolt, Gabi pedig a kutyával játszott, amikor hazajött Edit.*

'Kati je crtala kućicu, a Gabi se igrala s psićem kad se Edit vratila kući.'

U rečenici (8) objekt *egy házat* ('jednu kućicu') dolazi iza glagola *rajzolt* ('crtala je') i takav položaj sugerira svršenost jer prikazuje vremenski omeđenu (teličnu) radnju koja je postigla svoj cilj (kućica je gotova); s druge strane, u rečenici (9) obrnuti raspored objekta i glagola naglasak stavlja na tijek radnje, na njegovu procesnost, a time se postiže nesvršeni učinak (kućica se tek crtala). Sve to dobro ilustrira rečenično okruženje i kontekst u kojemu smo prikazali fokusirane sklopove objekta i predikata. Treba svakako dodati da ovdje također postoji već spomenuto semantičko ograničenje: ovakva izmjena svršenoga aspekta nasuprot nesvršenome prebacivanjem neodređenoga objekta postiže se samo u slučaju glagola koji izražavaju radnju uslijed koje objekt nastaje (a prije ga nije bilo).⁹

4.

U nastavku razmotriti ćemo nekoliko slučajeva kada se aspekt rečenice formira isključivo kompozicionalnim putem. Kompozicionalni način izražavanja aspekta, kao što smo rekli, temelji se na presudnoj ulozi predikatnih dopuna u određivanju aspektne vrijednosti rečenice. Naime, predikatne dopune mogu aspektnu vrijednost, koja inače proizlazi iz vidskog značenja glagola, na taj način promijeniti u suprotnu. U kontekstu mađarskoga to znači da neke vrste dopune same po sebi mogu funkcionirati kao perfektivizatori radnje, a da sam glagol formalno nije svršen, tj. nije prefigiran (štoviše, određene perfektivizirajuće dopune čak isključuju pojavljivanje glagolskoga prefiksa u rečenici), kao što to oprimjeruju rečenice od (7a) do (7c), kao i (8). Takvu aspektnu ulogu u mađarskome mogu dobiti izvjesne konfiguracije subjekta, objekta i nekih priložnih oznaka za mjesto i stanje – dakako, uz zadana logičko-semantička ograničenja (npr. živo/neživo, određeno/poopćeno, jednina/množina i sl.). Druga okolnost koju moramo naglasiti jest da u većini slučajeva kada rečenični aspekt određuje neka dopuna, rečenica će dobiti perfektivno značenje, premda glagol u njoj, sam po sebi, vidski nije svršen, odno-

⁹ Treba napomenuti da u interpretaciji aspektnosti parova rečenica poput (8) i (9) istraživači ipak nisu posve jedinstveni. Prikazan model mijenjanja aspektnosti pozicijom neoređenoga objekta u odnosu na glagol odražava stajalište Katalin Szili (Szili 2000:3 66), dok mađarski aspektolog Ferenc Kiefer (Kiefer 2006: 50) dopušta da rečenice u kojima neodređeni objekt dolazi iza glagola (poput *Írt egy levelet.* 'Pisao je jedno pismo.') mogu biti dvojne aspektne vrijednosti, te ovisno o vremenskom modifikatoru profiliraju svršenu ili nesvršenu situaciju.

sno nije prefigiran. Suprotan smjer modificiranja rečeničnoga aspekta kompozicionalnim putem u mađarskome nije moguć: zato nema primjera za to da uz prisutnost prefigiranoga i svršenoga glagola neka dopuna nastupa kao imperfektivizator i da se time rečenični aspekt konvertira u nesvršeni. Drugačije rečeno: uz nesvršeni glagol rečenični aspekt može postati svršen, ali ne i obrnuto.

S obzirom na ograničene okvire ovoga članka, u nastavku ćemo podrobno razmotriti nekoliko specifičnih slučajeva u kojima razne objektne skupine nastupaju kao nositelji svršenoga rečeničnoga aspekta. O sličnoj funkciji ostalih vrsta dopuna govorit ćemo u nastavku rada.

4.1.

Istraživanja u širem krugu jezika pokazala su da u jezicima bez vidskih opozicija u glagolskoj paradigmi postoji jaka povezanost između prijelaznosti glagola i aspektnosti, utoliko što često visok stupanj tranzitivnosti nekoga izraza (tranzitivni glagol s određenim, konkretnim, individualiziranim objektom) ide u smjeru perfektivnosti. Npr. u turskom (Szili 2000: 364) određeni objekt koji ima akuzativni sufiks s prijelaznim glagolom činit će izraz svršenoga aspekta, dok neodređeni objekt – koji inače ne dobiva akuzativnu oznaku – oblikuje konstrukciju nesvršenoga karaktera. Objekt u nekim konfiguracijama i u mađarskom ima snažnu ulogu u definiranju aspekta rečenice (i to u smislu da ga čini perfektivnim, unatoč neprefigiranom glagolu). Dapače, od svih dopuna ovakva se uloga upravo kod objekta najviše ističe.¹⁰

4.2.

U točki 3.3.2 već smo se osvrnuli na objektne konstrukcije s neodređenim objektom (uz član *egy* 'jedan'), ističući da razne pozicije takva objekta u odnosu na glagol mogu signalizirati različite aspektne informacije o rečenici. Ovdje ćemo se fokusirati na jedan drugi čimbenik u vezi s objektom koji može biti važan u određivanju aspekta rečenice, a to je konceptualna oznaka prema čemu razlikujemo objektne sklopove kod kojih objekt nastaje uslijed neke radnje (*pisati pjesmu, kuhati ručak, crtati kućicu*, itd.), i sklopove kod kojih se radnja usmjerava na već postojeću supstanciju (*pjevati pjesmu, jesti ručak, gledati kućicu*). Prve možemo zvati „rezultativnim objektima“, a druge „objektima usmjerenja“.¹¹ Sljedeće rečenice sadržavaju rezultativne objektne konstrukcije, te možemo uočiti da se u njima radnja profilira svršenim glagolom i bez prisutnosti prefiksa kao perfektivizatora:

¹⁰ Govoreći o objektu u mađarskome, treba napomenuti da je jedna od bitnih njegovih logičko-semantičkih oznaka i određenost/neodređenost. Naime, imenice u tom jeziku dobivaju vrlo jasnu leksičku označenost po određenosti utoliko što postoje članovi (određeni i neodređeni), a imenice se mogu pojaviti u rečenici i bez člana.

¹¹ Mađarske gramatike tradicionalno razlikuju te dvije kategorije objektnih konstrukcija koristeći nazive *eredménytárgy* („rezultatni objekt“) i *iránytárgy* („objekt usmjerenja“).

(10) a) *Délután levelet írt (a szüleinek, hogy...)*. 'Popodne je napisao pismo (roditeljima da ...).'

b) *Délután írt egy levelet, (amiben arra kérte a szüleit...)*. 'Napisao je popodne (jedno/neko pismo (u kojem moli roditelje...)).'

(U navedenim primjerima riječ *ír* znači 'pisati' i stoji u 3. l. sg, a njegova svršena varijanta 'napisati' bila bi *megír* koji se sastoji od prefiksa *meg-* i glagola *ír*; dok je *levelet* akuzativ od riječi *levél* 'pismo'.)

Međutim, promjenom glagola koji će objekt pretvoriti u objekt usmjerenja aspekt istih rečenica okrenut će se u smjeru nesvršenosti:

(11) a) *Délután levelet olvastam, dolgoztam és kutyát sétáltattam*. 'Popodne sam čitala pismo, radila sam, i šetala sam psa.'

b) *Olvastam egy levelet és a kutyával játszottam délután*. 'Popodne sam čitala (jedno/neko) pismo i igrala se sa psom.

(Riječ *olvas* znači 'čitati' i stoji u 3. l. sg.)

Provedbom određenoga „testa“ za aspektnost možemo doći do još čvršćega dokaza o aspektnosti tih rečenica, i to pomoću umetanja vremenskoga modifikatora sa završnom točkom ili bez nje. Ako rečenica sadrži vremenski modifikator sa završnom točkom (npr. *za dva sata*), njezin aspekt bit će svršen, a ako rečenica sadrži modifikator bez završne točke (npr. *kroz dva sata*), aspekt će biti nesvršen. (Shodno onome što smo rekli o izražavanju aspekta u mađarskom, tj. da ono često ne počiva na glagolu, nego na drugim leksičkim jedinicama u rečenici, postoje rečenice koje mogu biti gramatički ispravne s obje vrste modifikatora, samo što će s jednom vrstom izražavati svršenu, a s drugom nesvršenu radnju.) U skladu s tim o rečenicama od (10a) do (11b) možemo ustanoviti da one s rezultativnim objektnim sklopom dopuštaju obje vrste vremenskoga modifikatora, prema tome ovisno o njima, mogu biti i svršene i nesvršene:

(12) a) *Egész délután levelet írt (a szüleinek, hogy...)*. 'Cijelo je popodne pisao (neko) pismo (roditeljima) ...'

b) *Fél óra alatt levelet írt (a szüleinek, hogy...)*. 'Za pola sata napisao je pismo (roditeljima) ...'

c) *Egész délután írt egy levelet, amiben arra kéri a szüleit...* 'Cijelo je popodne pisao jedno pismo (u kojemu moli roditelje)...

d) *Fél óra alatt írt egy levelet, amiben arra kéri a szüleit...* 'Za pola sata napisao je jedno pismo (u kojemu moli roditelje)...'¹²

(Izrazi *egész délután* i *fél óra alatt* znače 'cijelo popodne' i 'za pola sata')

¹² Razlika je između nesvršenih rečenica (12a) i (12c) u tome što prva opisuje konstelaciju čime se subjekt bavio cijelo popodne – radio je na pisanju nekoga pisma pokušavajući ga valjano složiti, ali možda je neke nacрте usput potrgao i bacio; potonja pak sugerira da je vršitelj cijelo vrijeme kontinuirano radio na jednom primjerku pisma, što se iščitava iz neodređenoga člana *egy* 'jedan'. Razlika je između svršenih rečenica (12b) i (12d) u tome što se u posljednjoj više individualizira koncept pisma i više se količinski naglašava da je riječ o jednom pismu, dok se u drugoj pisanje pisma profilira poopćeno i generički.

Za razliku od tih rečenica s rezultativnim objektnim sklopom (npr. (12a) i (12b)), rečenice s objektima usmjerenja ne mogu sadržavati vremenske priložne oznake sa završnom točkom, nego samo one bez završne točke, pa je zato rečenica (13b) agramatična, dok je (13a) gramatički ispravna:

(13) a) *Egész délután olvastam egy levelet (és zenét hallgattam).* 'Cijelo sam popodne čitala pismo (i slušala muziku).'

b) * *Egy óra alatt olvastam egy levelet (és zenét hallgattam).* 'Za sat vremena čitala sam pismo (i slušala muziku).'

c) * *Egy óra alatt elolvastam egy levelet.* 'Za sat vremena pročitala sam pismo.'

Prema tome, općenito se može reći da u mađarskom rezultativni objektni sklopovi u određenim konfiguracijama i bez prefiksa dopuštaju svršenu interpretaciju, odnosno ovisno o vrsti vremenskoga modifikatora (pa i ostalih leksičkih elemenata u rečenici) mogu izražavati i svršenu i nesvršenu radnju. S druge strane, objektna konstrukcija usmjerenja (bez prisutnosti prefiksa u rečenici) dopuštaju samo tumačenje kao nesvršene situacije, a vremenski modifikatori u takvim rečenicama mogu biti samo bez završne točke. Želimo li rečenice poput (13b) uz vremenski modifikator sa završnom točkom (tipa *za sat vremena*) učiniti gramatički ispravnim, moramo glagolu dodati prefiks koji će cijeloj rečenici dati svršeni aspekt.

Kod rezultativnih objekata prefiks nije nužan element za svršenost, ali se može pojaviti. Prema tome rečenica bez prefiksa *Egy óra alatt Ölrtam egy levelet.* i inačica s prefiksom *Egy óra alatt megírtam egy levelet.* jednako su ispravne i imaju jednako značenje 'Za sat vremena sam napisao jedno pismo.'¹³

4.3.

Ako objekt uz glagole s određenim semantičkim komponentama dobije količinski atribut (određeni ili neodređeni broj, ili imenicu koja je u funkciji mjerne jedinice), takvi objektni sklopovi također djeluju u rečenici kao perfektivizatori, i to – slično svim dosada spomenutim kategorijama – bez prisutnosti prefiksa:

(14) a) *Ivott két tonikot.* 'Popio je dva tonika.'

b) *Evelt két adag pörköltet.* 'Pojeo je dvije porcije gulaša.'

c) *Futott néhány kört.* 'Otrčao je nekoliko krugova.'

d) *Játszottunk három fordulót.* 'Odigrali smo tri partije.'

Navedene rečenice jednako bi bile gramatične, štoviše ostvarile bi i isto značenje, i s prefigiranim glagolima: tako npr. rečenica *Ölvott két tonikot.* jednaka je po značenju rečenici *Megívvott két tonikot.* (pri čemu oblik *ivott* doslovce znači 'pio je', a *megívvott* 'popio je'). Nasuprot tomu, u hrvatskim rečenicama mogu stajati samo

¹³ Navedene dvije rečenice (s prefiksom i bez njega) ipak će se donekle razlikovati po tome što im presupozicijski okviri nisu posve jednaki: rečenica s prefiksom pretpostavlja određeno predznačenje sudionika u komunikaciji o tome da se netko prema napisati pismo, odnosno da je pisanje pisma bilo spomenuto ranije; s druge strane, rečenica bez prefiksa pisanje pisma postavlja kao čin koji se pojavljuje bez takve prethodne kontekstualizacije.

prefigurirani glagoli. Međutim, ova shema kompozicionalnoga izražavanja perfektivnosti ima svoja jaka semantička ograničenja jer funkcionira samo kod konstrukcija glagola i objekata u kojima se izvršavanje radnje prema objektu može raščlanjivati na određene količinske segmente (boca tonika, porcije gulaša, krug kao dionica trkačke staze, partija igre). Ista konstelacija kod količinski neraščlanjivih radnji i objekata neće rezultirati perfektivnim aspektom, nego imperfektivnim, a perfektivno značenje postiže se samo uz ubacivanje prefiksa uz glagol:

(15) a) *Nevelt három gyereket.* 'Odgajao je troje djece.'

b) ***Fel**nevelt három gyereket.* 'Odgojio je troje djece.'

(16) a) *Takarított két lakást.* 'Čistio je dva stana.'

b) ***Ki**takarított két lakást.* 'Očistio je dva stana.'

(Podebljani su segmenti riječi u rečenicama (15b) i (16b) glagolski prefiksi *fel-* i *ki-*, a njihova je funkcija u prikazanim glagolima perfektiviziranje radnje.)

Iz navedenih primjera vidljivo je da količinski modifikatori uz neke objektne skupove mogu djelovati kao stanoviti „vanjski limitatori” radnje, čime se vremenski izvorno neograničena i ciljno neorijentirana (netelična) radnja redefinira kao telična, dakle, kao radnja koja ima završnu točku i koja je dostiže. Isti učinak imat će, kao što smo ustanovili u točki 4.2., i rezultativni objekti, jer se stvaranje nove supstancije također može logički shvaćati kao telična i ciljno orijentirana radnja koja se završava time što je supstancija stvorena.

Znakovita je pojava do koje dolazi ako u rečenicama od (14a) do (14d) neodređeni i nekonkretizirani objekt pretvorimo u određeni (uz određeni član *a / az*). Tada dobivamo isključivo nesvršene rečenice:

(17) a) *Itta **a** két tonikot.* 'Pio je (**ta**) dva tonika.' (čitajući uz to novine).

b) *Ette **a** két adag porköltet.* 'Jeo je (**one**) dvije porcije gulaša.' (i razmišljao je..)

5.

Razmotrivši samo dva od brojnih slučajeva kompozicionalnoga izražavanja rečeničnoga aspekta u mađarskom, uočava se nekoliko bitnih formalnih razlika između označavanja aspektnosti u mađarskom i hrvatskom jeziku. Jedna je od bitnih odrednica različita potreba za prefiksacijom radi postizanja svršenoga aspekta radnje. Pritom se može općenito reći da se u mađarskom puno češće pojavljuju rečenice svršenoga aspekta u kojima se nalazi glagol bez prefiksa, s obzirom na bitno jaču perfektivizirajuću ulogu određenih prediktivnih dopuna koje tu funkciju obavljaju i pored nesvršenih glagola. Ova činjenica povlači za sobom, među ostalim, posljedice i u ovladanju uporabom prefiguriranih glagola u mađarskom kao inom jeziku kod učenika kojima je hrvatski prvi jezik, kao i obrnuto. Zato se u glotodidaktičkoj metodologiji na relaciji dvaju jezika te razlike trebaju jako osvijestiti radi uspješnoga ovladanja prefiguriranjem u našim jezicima kao inima, kao i radi pravilna izražavanja ciljane aspektne vrijednosti rečenice u obama jezicima kao inima.

Literatura:

- Comrie, Bernard. 1976. *Aspect: An Introduction to the Study of Verbal Aspect and Related Problems*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Čilaš Mikulić, Marica i Novak-Milić, Jasna. 2013. „Glagolski vid u inojezičnome hrvatskome – izazov na mnogim razinama“. U *Jezik kao informacija*, uredili Peti Stantić, Anita i Stanojević, Mateusz-Milan, 47–60. Zagreb: Srednja Europa i Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku.
- Forgács, Tamás. 2004. *Ungarische Grammatik*. 2., verbesserte Auflage. Edition Praesens Wien.
- Hamm, Friedrich i Bott, Oliver. 2016. „Tense and Aspect“. U *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2016 Edition), uredio Zalta, Edward N., URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/sum2016/entries/tense-aspect/>>.
- Honti, László. 1984. *Chrestomatia Ostiatica*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Jászay, László. 1993. *Лекции по глагольному виду*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Keszler, Borbála (ur.). 2000. *Magyar grammatika*. Budapest: Nemzeti Tankönyvkiadó.
- Kiefer, Ferenc. 2006. *Aspektus és akcióminőség – különös tekintettel a magyar nyelvre*. Budapest: Akadémiai Kiadó.
- M. Korchmáros, Valéria. 2006. *Lépésenként magyarul. Magyar nyelvtani kézikönyv*. Szeged: Szegedi Tudományegyetem Hungarológiai Központ.
- Pátróvics, Péter. 2002. „Néhány gondolat a magyar igekötők eredetéről, valamint aspektus- és akcióminőségjelölő funkciójuk (ki)alakulásáról“. *Magyar Nyelvőr* 4: 481–489.
- Péter, Mihály. 2008. „A magyar aspektusról – más aspektusból“. *Magyar Nyelv* 104: 1–11.
- Pete, István. 2007. Pátróvics Péter: Az aspektus története és tipológiája. Akadémiai Kiadó, Budapest: 2004, *Philosophiae Doctores* 29, 212 old. (prikaz knjige). *Magyar Nyelvőr*, 348–365.
- Szili, Katalin 2000. „A tárgyasság a magyar nyelvben. A tárgyasság morfoszintaktikai összefüggései“. *Magyar Nyelvőr* 124: 356–369.
- Vendler, Zeno. 1967. *Linguistics in philosophy*. Ithaca N. Y.: Cornell University Press.
- Verkuyl, Henk. 1972. *On the compositional nature of the Aspect*. Dordrecht: Reidel.
- Vinogradov, Viktor. 1986. *Русский язык. Грамматическое учение о слове*. Москва: Высшая книга.

Aspectuality in Hungarian – the role of object in forming sentence aspect

In the first part of the article the author surveys the basic differences between the models of expressing the aspect in several groups of languages (on the one hand, the Slavic ones which have a well-developed grammatical-morphological system for that, and, on the other hand, the German languages which do not have grammatical forms for the same function). In addition, the article gives a detailed survey on all the relevant instruments for expressing aspect (especially the perfect one) in the Hungarian language, emphasizing the roles of the verbal prefixes and of some types of object and adverbials in the sentence, which can also result in perfective meaning. Hence the aspect in Hungarian can be expressed also in a compositional way. Among these syntactical components the article focuses on two different types of object which can express perfect aspect on the level of the whole sentence, even without a verbal prefix (which is considered as the main grammatical instrument for perfectivization in Hungarian): these are the so called „resultative object“ and certain kinds of object phrases with quantitative modifier. The article shortly refers to some other logical or pragmatic circumstances which the aspectual meaning of the Hungarian sentence depends on: certain types of focalised sentences, as well as the definiteness of some objects (marked by a definite article) can also turn the aspectual meaning of the sentence into a perfect direction.

Keywords: *Hungarian language, aspectuality, telicity, object complement*